

Vogelnieuws

ORNITHOLOGISCHE NIEUWSBRIEF VAN HET INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK

OKTOBER 2010

15

IN SAMENWERKING MET
NATUURPUNT.STUDIE

In dit nummer

Overzomerende ganzen

Kleurringproject bij Aalscholvers

Boomleeuweriken versus begrazing

Klutenproject

Inhoud

Editoriaal	p 3
Simultaantelling overzomerende ganzen in Oost- en West-Vlaanderen	p 4
Kleurringproject bij Aalscholvers in Vlaanderen	p 12
Telseizoen 2010-2011	p 15
Klutenproject in de Waaslandhaven	p 16
Enkele resultaten van het Project Bijzondere Broedvogels voor 2008 en 2009.	p 19
Het effect van schapenbegrazing op het broedsucces van een populatie Boomleeuweriken	p 27
Watervogels langs de Zeeschelde en Rupel, 2009/2010	p 29
Nieuwe INBO-publicaties	p 31

Groenling – Glenn Vermeersch

Kolgans – Glenn Vermeersch

Colofon

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is. Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO.

Verantwoordelijke uitgever:

Dr. Jurgén Tack, administrateur-generaal
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Glenn Vermeersch, Koen Devos & Anny Anselin

Werkten mee aan dit nummer:

Tim Adriaens, Anny Anselin, Jim Casaer, Luc De Bruyn, Nico De Regge, Sander Devisscher, Koen Devos, Frank Huysentruyt, Jan Soors, Geert Spanoghe, Diederik Strubbe, Filiep T'Jollyn, Erika Van den Bergh, Glenn Vermeersch

Vormgeving en druk:

Artoos Communicatiegroep
Oudestraat 19 - 1910 Kampenhout

Algemene informatie

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
Tel 02 525 02 00 - Fax 02 525 03 00
info@inbo.be, www.inbo.be

Foto voorkaft: Blauwe Reiger – Glenn Vermeersch

Editoriaal

'Besparing', het lijkt wel een hip modewoord de laatste tijd. Het vliegt je continu tegemoet vanuit radio, televisie of internet. De biodiversiteit in Vlaanderen en de avifauna in het bijzonder heeft daar echter geen boodschap aan. De noden blijven immers onveranderd hoog, ook in dit Internationaal Jaar van de Biodiversiteit.

Op het INBO zijn we ons terdege van die noden bewust en we zijn dan ook erg blij dat het programma rond geïntegreerde broedvogelmonitoring meer en meer vruchten begint af te werpen. We kunnen stilaan spreken van een geoliede machine wanneer we het hebben over de hoekstenen van het programma: monitoring van algemene en bijzondere broedvogels en watervogels, niet in het minst door de gewaardeerde inbreng van Natuurpunt Studie en de massa enthousiaste medewerkers! Ook de verwerking van de gegevens verloopt steeds vlotter en die data vinden ook hun weg naar allerlei voor het natuurbeleid belangrijke publicaties zoals de 'Biodiversity Indicators 2010' (achteraan dit nummer).

In deze nieuwsbrief wordt naar goede gewoonte voldoende aandacht besteed aan de 'basis', nl de projecten die teldata opleveren. Zomerganzen, bijzondere broedvogels en watervogels op de Zeeschelde passeren de revue, telkens met een korte presentatie van de nieuwste bevindingen.

Tegelijk engageert het INBO er zich toe om de trends die uit al deze projecten voortvloeien te verklaren. Immers, een grondigere kennis van de soorten die we bestuderen kan leiden tot een betere en efficiëntere bescherming van die soorten. Het onderzoek op Boomleeuweriken in Kalmthout toont aan dat een betere kennis zelfs kan leiden tot een mogelijke besparing op kosten die geïnvesteerd worden in natuurbeheer! Maar dat is niet het enige project van die aard dat recent werd opgestart. In dit nummer van Vogelnieuws lees je ook meer over kleurringprojecten op Kluten en Aalscholvers. Het ultieme doel is steeds een betere kennis van de ecologie van die soorten om vervolgens, met de door ons geproduceerde trendgrafieken in het achterhoofd, tot wetenschappelijk goed onderbouwde aanbevelingen te kunnen overgaan.

Eén ding is zeker, wanneer het Jaar van de Biodiversiteit binnenkort voorbij is, zal het INBO zich samen met externe partners en vrijwilligers, blijven inzetten voor een goede wetenschappelijke onderbouwing van het natuurbeleid in Vlaanderen.

Bosruiter – Glenn Vermeersch

Simultaantelling overzomerende ganzen in Oost- en West- Vlaanderen

Indische Gans - Koen Devos

Resultaten van het eerste teljaar

In het kader van het INTERREG-IV A project "Invasieve Exoten in Vlaanderen en Zuid-Nederland" vindt jaarlijks (2010-2012) een telling van de zomerganzen in Oost- en West-Vlaanderen plaats. Deze telling organiseert Natuurpunt Studie in opdracht van en in samenwerking met het INBO. Voor dit project wordt informatie verzameld over de verspreiding en aantallen van Canadese Gans, Grauwe Gans, Nijlgans, Brandgans, Magelhaengans, Indische Gans, Boerengans, Chinese Knobbeltgans, Kolgans, Kleine Rietgans, Dwerggans en Roodhalsgans tijdens de zomermaanden.

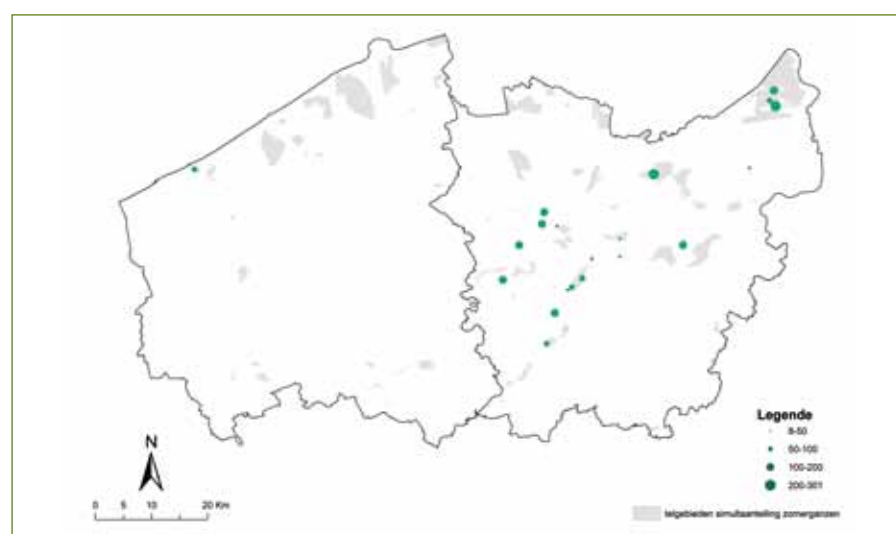
Inleiding

Het project **Invexo** (www.invexo.be) (Invasieve Exoten in Vlaanderen en Zuid-Nederland) is een INTERREG IVA-project met 24 partners uit Vlaanderen en Zuid-Nederland. Het beoogt onderzoek naar beheermethodes, een gezamenlijke grensoverschrijdende aanpak, beleidsintegratie en communicatieacties voor enkele belangrijke invasieve exoten. Het project is georganiseerd rond enkele case studies: Stierkikker, Amerikaanse Vogelkers, Grote Waternavel en zomerganzen. De casus zomerganzen wordt getrokken door Rattenbestrijding Oost-Vlaanderen (RATO vzw). Verdere betrokken partners in deze casus zijn het Regionaal Landschap Meetjesland (RLM), de stad Gent, het Provinciaal Centrum voor Landbouw en Milieu West-Vlaanderen (PROCLAM), Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (ZLTO), Staatsbosbeheer (SBB), Het Zeeuws Landschap (HZL) en de Faunabeheereenheid Zeeland (FBE Zeeland). Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) staat in voor de tellingen en de opvolging van de acties.

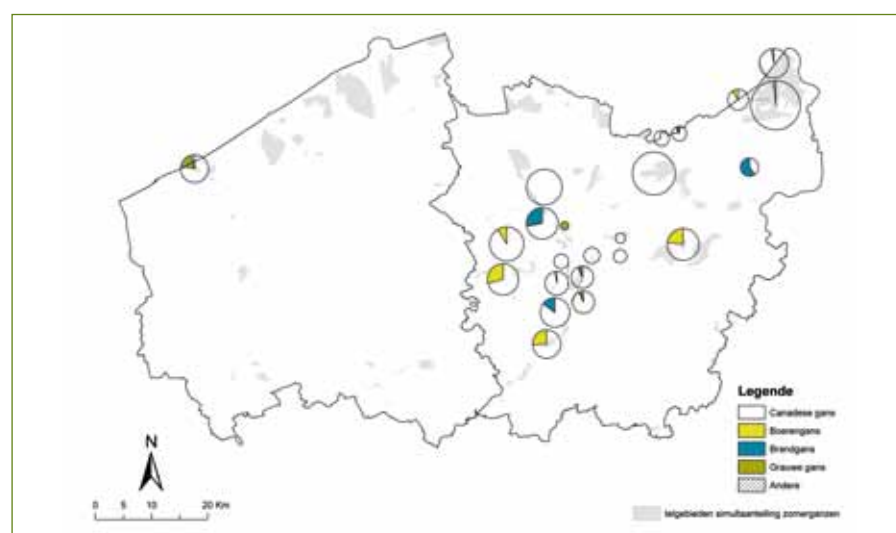
De bedoeling van het luik zomerganzen in het project is de ontwikkeling van een duurzaam, grensoverschrijdend, integraal beheer van zomerganzen ten gunste van natuur en landbouw. Naast het uitwisselen van kennis en het delen van ervaringen met ganzenbeheer en regelgeving, willen de partners in dit project ook doelgericht beheermethodes uittesten. Zo loopt in Zeeland een proefproject met afrastering en experimenteert de stad Gent met vangkooien die over nesten kunnen geplaatst worden.

Afvangen van ruiende ganzen

In het kader van dit project wordt het vangen van groepen ruiende ganzen als beheermaatregel toegepast en opgevolgd in West- en Oost-Vlaanderen (figuur 1). In Oost-Vlaanderen werden in 2010 22 vangsten gerealiseerd waarbij in totaal 2061 ganzen werden afgevangen, de overgrote meerderheid daarvan (83 %) betrof Canadese Gans, maar ook Boerengans (6 %) en andere soorten (5 %) werden met deze techniek afgevangen (gegevens RATO vzw). In West-Vlaanderen werd in 2010 één afvangst gerealiseerd te Nieuwpoort waarbij 96 vogels werden gevangen, waarvan 75 Canadese Ganzen, 17 Grauwe Ganzen en 4 Indische Ganzen (gegevens PROCLAM vzw). Ook in Zeeland werd in 2010 één afvangst gerealiseerd (informatie Faunabeheereenheid Zeeland). Nijlganzen werden met deze methode nauwelijks gevangen (één enkel exemplaar).

Figuur 1. Aantal gevangen ruiende ganzen tijdens vangsten in 2010 in het kader van Invexo (boven) en de verhoudingen van de verschillende ganzensoorten per vangst (gegevens: RATO en PROCLAM vzw).

Door tellingen uit te voeren moet het mogelijk worden een beeld te vormen van de zomerganzenpopulatie in Zeeland, Oost- en West-Vlaanderen. Het is de bedoeling dat de gegevens afkomstig van de gestandaardiseerde tellingen in vaste gebieden, in combinatie met afvangst- en afschotgegevens, informatie opleveren omtrent het gevoerde beheer voor de verschillende ganzensoorten in het projectgebied. Verder zal de telling ook informatie opleveren over belangrijke ruigebieden en verplaatsingen van ganzen in het grensgebied met Zeeland. De opstelling van een gemeenschappelijke telmethode in de grensregio's is daarbij essentieel.

In overleg met de Nederlandse vereniging SOVON werd beslist de zomertelling te laten doorgaan in de tweede helft van juli. De meeste ganzensoorten zijn op dat moment goed te tellen omdat ze geconcentreerd zitten in een beperkt aantal waterrijke gebieden. Canadese Ganzen zijn dan, na de ruiperiode, soms moeilijker te tellen omdat de vogels zich verspreiden. Vanaf augustus wordt de Nederlandse populatie Grauwe Gans aangevuld met Scandinavische trekvogels. Tellingen in augustus zouden bijgevolg een verkeerd beeld geven van de grootte van de lokale ganzenpopulatie (med. Berend Voslamber, SOVON). Om praktische en organisatorische redenen (vakantieperiode) werd gekozen voor één simultaantelling in West- en Oost-Vlaanderen en werd de telperiode uitgebreid van een dag naar een weekend. In de praktijk blijkt 90% van de tellers hun gebieden op één dag geteld te hebben zodat het risico op dubbeltellingen als klein kan ingeschat worden.

Naam	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Totaal
Brandgans	197	3	133
Chinese Knobbeltgans	5	5	10
Grauwe Gans	2520	1215	3735
Canadese Gans	2647	163	2810
Indische Gans	7	0	7
Kolgan	2	0	2
Magelhaengans	4	0	4
Nijlgans	746	91	837
Boerengans	263	125	388

Tabel 1. Aantal ganzen in West- en Oost-Vlaanderen waargenomen tijdens de simultaantelling van 17-18 juli 2010.

De eerste telling in het kader van dit project werd uitgevoerd in het weekend van 17 en 18 juli 2010. Ondanks de vakantieperiode werden vlot 221 telgebieden (in oppervlakte 255 km²) geteld door meer dan 50 tellers van verschillende vogelwerkgroepen. Een aantal voor ganzen belangrijke telgebieden (13 % van de telgebieden) werden niet geteld, o.a. de Damvallei in Oost-Vlaanderen en de Blankaart, de IJzermonding en de kleiputten van Sint-Donaas (Hoeke) in West-Vlaanderen. Telgebieden werden vooraf geselecteerd op basis van de aanwezigheid van groepen ganzen of de aanwezigheid van verschillende ganzensoorten. Hiervoor werd gebruik gemaakt van gegevens uit eerdere tellingen, losse gegevens in waarnemingen.be en lokale terreinkennis. Het toewijzen van gebieden werd gecoördineerd door Natuurpunt Studie en voor de tellingen zelf werd een invoervenster voorzien in waarnemingen.be (waarnemingen.be > projecten > invasieve zomerganzen).

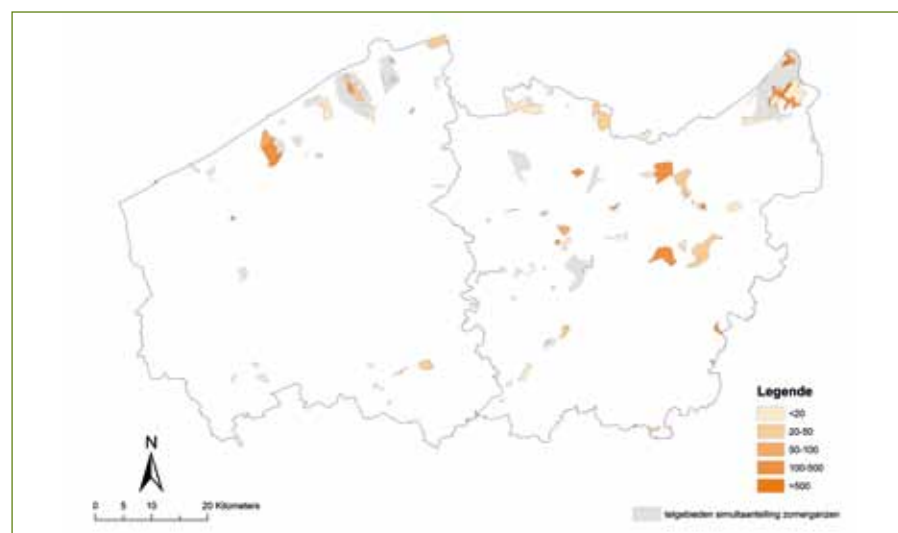
Canadese Gans - Koen Devos

Resultaten

Grauwe Gans en Canadese Gans waren de meest getelde soorten, gevolgd door Nijlgans, Boerengans en Brandgans (tabel 1). Ook in Nederland is de Grauwe Gans over het algemeen de talrijkste soort (van der Jeugd et al. 2006). De aantallen van andere ganzensoorten zoals Chinese Knobbeltgans, Indische Gans, Magelhaengans en Kolgan zijn marginaal en worden hier niet verder behandeld. Dwerggans, Kleine Rietgans en Roodhalsgans werden niet waargenomen.

De meest ganzenrijke gebieden voor overzomerende ganzen in Oost-Vlaanderen zijn het linkeroevergebied (Doel, Beveren, Verrebroek, Kieldrecht), de voormalige zandwinningsputten Hamputten (Waasmunster), de omgeving van Gent (Kluizendok, Hoge Lake), de Kalkense Meersen, Oudenaarde (Heurne) en de Wellemeersen. In West-Vlaanderen zijn overzomerende ganzen vooral aanwezig in de Uitkerkse polder, het achterhavengebied, de Damse Stadswallen en de Viconiakleiputten (figuur 2, tabel 2).

Figuur 2. Aantal waargenomen ganzen in de telgebieden (alle soorten samen) tijdens de simultaantelling van 17-18 juli 2010.

Canadese Gans

De “topgebieden” voor Canadese Gans, met 100-200 vogels, liggen in het Gentse (o.a. de Hoge Lake in Drongen en het Kluizendok) en op Antwerpen Linkeroever (o.a. Putten West en Puttenplas in Kieldrecht). Andere gebieden met meer dan 100 vogels zijn Heurne Scheldearm (Oudenaarde), het Waaslandkanaal (Beveren), de Hamputten (Waasmunster), de Wellemeersen, Puttenplas, de suikerfabriek in Moerbeke en het spaarbekken van Kluizen (figuur 3a).

Grauwe Gans

Belangrijke gebieden voor Grauwe Ganzen in Oost-Vlaanderen liggen in de omgeving van Doel (Doelpolderweiden, Doeldok, Schor Oude Doel), met in totaal ± 2000 Grauwe Ganzen geteld. In West-Vlaanderen werden meer dan 200 vogels geteld in de Uitkerkse Polders, Snaaskerke en de Damse Stadswallen. Samen met de kleinere broedpopulaties in het Oost-Vlaamse Krekengebied sluit het verspreidingsareaal in de kustpolders en het polder- en havengebied van Antwerpen-Linkeroever nauw aan bij de omvangrijke grensoverschrijdende broedpopulatie in Zeeuws-Vlaanderen (Devos 2004). Lagere aantallen werden geteld in de Viconiakleiputten te Stuivekenskerke (136 vogels), het Achterhavengebied van Zeebrugge en de kleiputten van Heist (130 vogels), Stene Dorp (64 vogels) en het Zwin (30 vogels) (figuur 3b).

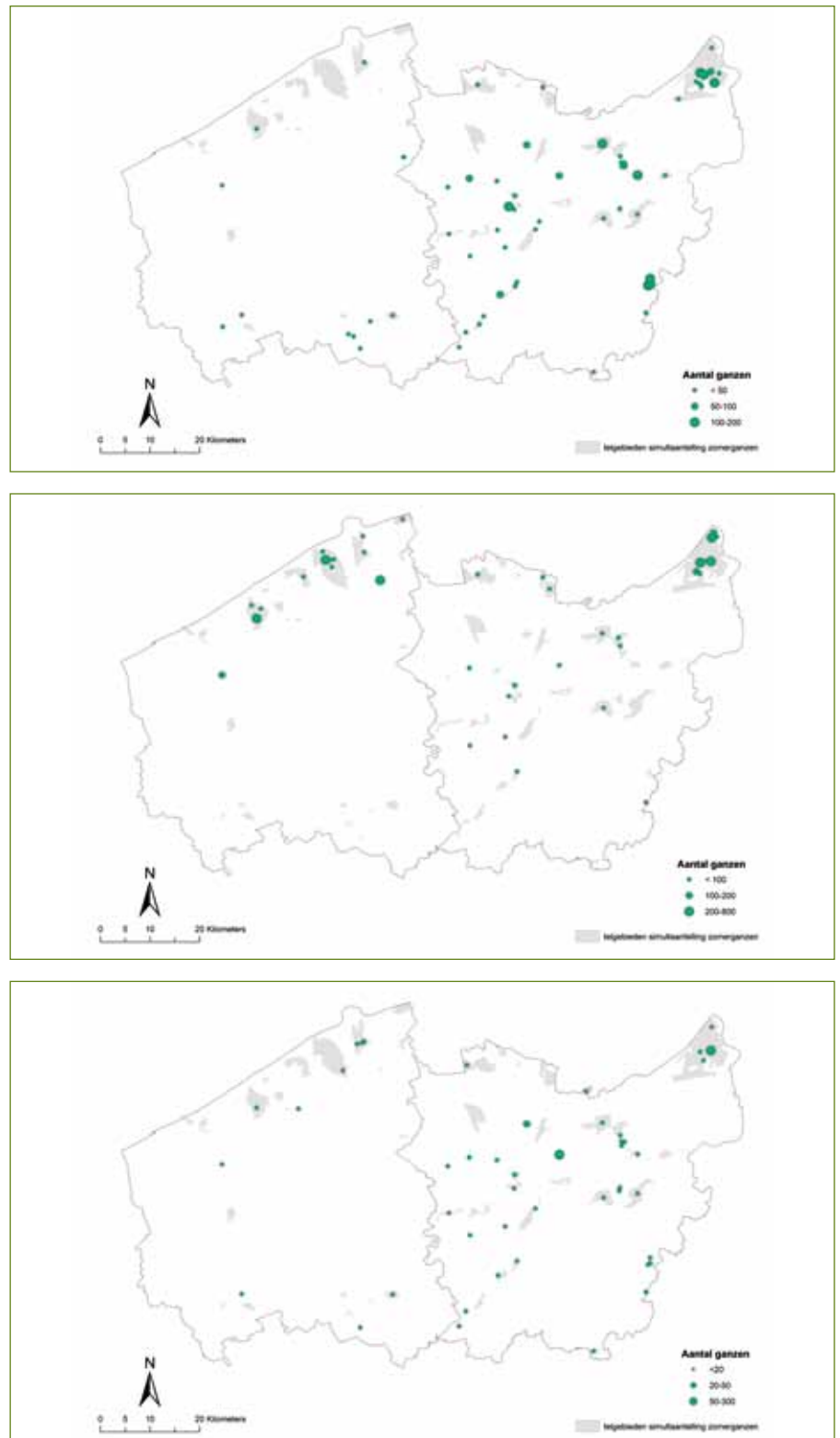
Overige ganzensoorten

Nijlganzen komen over het algemeen in kleinere aantallen (< 20) voor, met als uitschieters de zandwinning van Lochristi (257 vogels), het Doeldok (75 vogels) en het spaarbekken van Kluizen (40 vogels) (figuur 3c).

Hoewel de soort in 48 telgebieden te vinden is, zijn de aantallen boerenganzen doorgaans overal laag. In de waterrijke gebieden rondom het Gentse en in het Uitkerkse poldercomplex zijn grotere aantallen (tot enkele tientallen vogels) te vinden.

De grootste groep Brandganzen werd geteld te Vinderhoute (68 vogels). Verder werden op het golfterrein van Petegem, de Kalkense Meersen en de Rupelmonde polder groepen tot 25 vogels opgetekend. In West-Vlaanderen werden overigens nauwelijks Brandganzen geteld (3 vogels tegenover 197 in Oost-Vlaanderen). Indische Gans werd enkel in Oost-Vlaanderen waargenomen. Meestal ging het om solitaire vogels. De aanwezigheid van een populatie Maghelaengans, een Zuid-Amerikaanse exoot, in de Kalkense Meersen (Kalken-Uitbergen) is al langer bekend (Anselin 2004). De andere bekende populatie in het West-Vlaamse Dudzele (Blauwe Toren), maakte geen deel uit van de telgebieden.

Figuur 3. Belangrijke gebieden voor overzomende Canadese Gans (a), Grauwe Gans (b) en Nijlgans (c) in West- en Oost-Vlaanderen op basis van de simultaantelling. De grootte van de bollen geeft het aantal getelde ganzen aan.

Gebied	Maximum aantal ganzen
Doeldok	859
Doelpolderweiden	802
Lochristi - Zandwinning	417
Putten West Kieldrecht	416
Snaaskerke	292
Hoge Lake Drongen	257
Uitkerke Weiden - Gruttoweiden Uitkerke)	223
Damme Stadswallen	206
Stuivekenskerke Viconiakleiputten	146
Wellemeersen	145
Heurne - Heuvel - Scheldearm	144
Drijdyck Verrebroek	140
Ertvelde zuid - Spaarbekken Kluizen	140
Hamputten Waasmunster	138
Zingem - Damstraat	136
Waaslandkanaal Beveren	135
Kalkense meersen	128
Puttenplas Kieldrecht	126
Suikerfabriek Moerbeke	126
Gent - Kluizendok	123
Schor Oude Doel	106

Tabel 2. De meest ganzenrijke gebieden in West- en Oost-Vlaanderen, met meer dan 100 ganzen (alle soorten samen) op basis van de simultaantelling van 17-18 juli 2010.

Vergelijking met eerdere simultaantellingen

In 2009 werden in het kader van een project rond het bepalen van mogelijke herkomstgebieden bij zomerganzenschade twee simultaantellingen (eind juni en eind augustus) uitgevoerd (Huysentruyt et al. 2010). Deze tellingen vonden op een ander moment plaats. Toch bieden ze een vergelijkingspunt voor de cijfers van 2010. We bespreken hieronder een aantal opvallende verschillen (tabel 3).

In 2010 werden opmerkelijk meer Grauwe Ganzen geteld dan in 2009. Dit is vooral opvallend in Oost-Vlaanderen, waar in 2010 dubbel zoveel grauwe ganzen geteld werden als in 2009. Nochtans valt de julitelling van 2010 dichterbij de ruiperiode van grauwe gans waardoor mogelijks een aantal niet broedende grauwe ganzen nog in hun Nederlandse ruigebieden aanwezig zouden kunnen zijn. De cijfers voor grauwe ganzen in West-Vlaanderen in 2009 en 2010 zijn echter dermate vergelijkbaar, dat vermoedelijk alle grauwe ganzen op dat moment al uit hun ruigebieden teruggekeerd zijn. De recent ontstane grasland- en waterhabitats op linkeroever (Putten West, Doelpolder Noord), aangelegd als natuurcompensatie voor de aanleg van het Deurganckdok, nemen de extra aantallen grauwe ganzen voor hun rekening. Deze natuurontwikkelingsterreinen oefenen een aantrekkingskracht uit op grauwe gans en kunnen het hogere aantal grauwe ganzen in Oost-Vlaanderen verklaren.

Nijlgans met jongen - Glenn Vermeersch

Grauwe Ganzen - Koen Devos

Zowel in Oost- als West-Vlaanderen werden in 2010 lagere aantallen Canadese Gans opgetekend dan voor 2009. Een mogelijke verklaring is dat de jultelling van 2010 op het einde van het ruiseizoen voor Canadese gans valt, en niet er middenin, zoals de jultelling van 2009. Dit kan ervoor zorgen dat een aantal dieren niet werden opgemerkt. Na de rui hebben de dieren de neiging zich in kleinere groepjes te verspreiden, bijvoorbeeld in slootjes in het buitengebied, en zijn ze dus minder zichtbaar. Door het latere tijdstip van de telling in 2010, kunnen een aantal kleinere groepen niet geteld zijn, met lagere aantallen tot gevolg. De augustusaantallen van 2009 tonen duidelijk aan dat Canadese ganzen buiten het ruiseizoen moeilijk te tellen zijn (Huysentruyt et al. 2010). Canadese ganzen die zich in het najaar in Zeeuws-Vlaanderen ophouden zijn bijvoorbeeld voor een belangrijk deel Belgische broedvogels (van der Jeugd 2006). Het is dus niet zonder meer mogelijk te stellen dat er in 2010 minder Canadese ganzen in Oost- en West-Vlaanderen aanwezig waren dan in 2009. Ten slotte zien we in 2010 ook bijna een halvering van de getelde aantallen brandgans en een verdubbeling van de aantallen Nijlgans ten opzichte van 2009.

De grote verschillen tussen de teljaren - zowel toenames als afnames - voor alle soorten, laten vermoeden dat het niet enkel, of niet hoofdzakelijk, populatiefluctuaties zijn die aan de basis liggen van de verschillen tussen de tellingen, maar dat tal van andere effecten een belangrijke rol spelen. Het verschil in teldatum

Soort	O-VI 2010	W-VI 2010	Totaal 2010	O-VI jun. 2009	O-VI aug. 2009	W-VI jun. 2009	W-VI aug. 2009	Max. Tot. 2009
Brandgans	197	3	133	230	17	12	17	242
Grauwe Gans	2520	1215	3735	503	1206	1146	1232	2438
Canadese Gans	2647	163	2810	3176	871	299	260	3475
Nijlgans	746	91	837	443	291	40	43	483
Boerengans	263	125	388	237	256	97	88	344

Tabel 3. Resultaten van de simultaantelling van overzomerende ganzen in West- en Oost-Vlaanderen tijdens de simultaantellingen van juni 2009, augustus 2009 en juli 2010.

en bijhorende temporele gedragsverschillen van de verschillende soorten is hier één van. Ook een verschil in telintensiteit tussen beide tellingen, die op een andere manier en voor andere doelinden georganiseerd werden, kan een verklarende factor zijn. De constante aantallen die voor boerenganzen worden opgetekend, een gedomesticeerde 'soort' die jaarrond zeer honkvast is, laten uitschijnen dat vooral het verschil in teldatum een belangrijke rol speelt bij de geobserveerde aantalverschillen.

Uit deze vergelijking van de tellingen in 2009 en 2010 wordt duidelijk dat het enkel mogelijk is om tellingen met elkaar te vergelijken wanneer op hetzelfde moment en op dezelfde manier geteld wordt. De simultaantelling in het kader van Invexo worden daarom ook in 2011 en 2012 herhaald met dezelfde methode en met dezelfde lijst van telgebieden. Op die manier moet het mogelijk zijn om, op basis van deze drie tellingen, een effect van het geheel aan beheermaatregelen die gedurende het project uitgevoerd worden, te detecteren.

Referenties

ANSELIN, A. (2004). Magelhaengans (*Chloephaga picta*). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, p. 128-129.

DEVOS, K. (2004). Grauwe gans (*Anser anser*). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, p. 128-129.

HUYSENTRUYT F., DEVOS K. & CASAER J. (2010). Het bepalen van mogelijke herkomstgebieden bij landbouwschade door overzomerende ganzen : Een eerste aanzet voor een modelmatige benadering. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2010(9). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel : Belgium. 87 pp.

VAN DER JEUGD H.P., VOSLAMBER B., VAN TURNHOUT C., SIERDSEMA H., FEIGE N., NIENHUIS J. & KOFFIJBERG K. (2006). Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Meer over ganzenbeheer...

BECK O. & ANSELIN, A. (2005). Beheer van verwilderde ganzenpopulaties in Vlaanderen. Natuur.Oriolus 71(Bijlage): 166-169.

BECK O., ANSELIN A. & MAELFAIT J.-P. (2002). Mogelijke maatregelen ter bestrijding van de Canadese ganzen (*Branta canadensis*) in het stedelijk natuurreservaat Bourgoyen-Ossemeersen. Verslag van het Instituut voor Natuurbehoud 2002(17). Instituut voor Natuurbehoud: Brussel : Belgium. 51 pp.

BECK, O.; ANSELIN, A.; KUIJKEN, E. (2002). Beheer van verwilderde watervogels in vlaanderen. Rapporten van het instituut voor natuurbehoud 2002.8. Instituut voor Natuurbehoud: Brussel : Belgium. 146 pp.

KUIJKEN E., CASAER J., COURTENS W. & VERSCHEURE C. (2007). Beheerplan voor overzomerende ganzen aan de Oostkust : Project 'Zomerganzen' Provincie West-Vlaanderen 1 juli 2005 - 30 juni 2006 (Eindrapport). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2006(31). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel. 90 pp.

Dankwoord

We wensen hierbij alle tellers en vogelwerkgroepen te bedanken voor hun bijdrage aan de ganzen-telling: Alberto Durinck, Alexander Devos, Axel Neukermans, Björn Deduytsche, Danny De Rauw, Davy De Groote, Nico De Regge, Dimitri Van de Populiere, Dirk Becuwe, Dirk Derdeyn, Dirk Vanackere, Filiep T'jollyn, Filip Goussaert, Filip Van den Bossche, Frans Declercq, Geert Spanoghe, Nico Geiregat, Guy Huylebroeck, Hamelinck Walter, Jan Gouwy, Jan Pauwels, Joost Mertens, Joost Meulemans, Joris Everaert, Karina Samyn, Koen Houthoofd, Koenraad Bracke, Luc Bekaert, Luc Vandeghinste, Luc Willems, Ludo Benoy, Marc Allewaert, Nand Daniels, Norbert Roothaert, Onafhankelyke Vogel-lars, Peter Van Herp, Pieter Van Dorsselaer, Raphael Windey, Serge Allein, Stijn Borny, Stijn Cooleman, Thijs Lietaer, Toon Spanhove, Van Onderbergen Rudi, Vanvaeren-bergh Francis, vwg Antwerpen-Noord, vwg Cinerea, vwg Gent, vzw Durme, VWG Mergus, vwg Middenkust, vwg NO-Vlaanderen, vwg Vlaamse Ardennen+, vwg ZW-Vlaanderen, Walter De Smet, Willem Jans en Wouter Faveyts. Gerald Driessens verzorgde de coördinatie van de tellingen. We wensen verder Karel van Moer (RATO vzw) en Sofie Claerhout (Proclam vzw) te bedanken voor het aanleveren van de afvangst-gegevens. De tellingen en vangsten kaderen in het Invexo INTERREG-IVA project van de Europese Unie.

Tim Adriaens

Frank Huysentruyt

Sander Devisscher

Koen Devos

Jim Casaer

Kleurringproject bij Aalscholvers in Vlaanderen

Kolonie te Rijkevorsel - Koen Devos

Nadat Aalscholvers bijna uitgestorven waren in Europa hebben beschermingsmaatregelen (vooral via de Europese Vogelrichtlijn) en sterk verbeterde voedselomstandigheden geleid tot een spectaculair herstel van de populatie. Ook in Vlaanderen is de soort de voorbije decennia sterk toegenomen, zowel als doortrekker, wintergast als broedvogel. Over de gevolgen van die toenevende aantallen op visbestanden bestaat nog veel onduidelijkheid en discussie. Enerzijds kan de Aalscholver (net als andere visetende vogelsoorten) als een indicatorsoort worden beschouwd voor herstel van visbestanden. Anderzijds worden Aalscholvers zowel door de commerciële visweeksector als door hengelaars als een probleemsoort beschouwd die aanzienlijke schade veroorzaakt aan visbestanden.

Om een antwoord te bieden aan de aanhoudende controverse is momenteel een beheerplan voor de Aalscholver in opmaak, kaderend in het nieuwe Vlaams soortenbesluit. De coördinatie gebeurt door het Agentschap Natuur en Bos. Tevens is een stuurgroep opgericht waarin alle betrokken sectoren vertegenwoordigd zijn. Voor alle duidelijkheid: een beheerplan voor een soort is veel ruimer dan het opsommen van een reeks potentiële maatregelen die als doel hebben om in te grijpen op populatieniveau. Het omvat een brede waaier van mogelijke acties, zoals het visvriendelijker inrichten van waterlopen (meer schuilplaatsen aanbieden) en het nemen van preventieve maatregelen zodat Aalscholvers minder gemakkelijk toegang krijgen tot visvijvers.

Het beschikken van wetenschappelijk onderbouwd en voldoende nauwkeurig cijfermateriaal over populatiegrootte en trends is essentieel om te komen tot een goed beheerplan. Jaarlijkse tellingen van broedkolonies en slaapplekken geven reeds jarenlang een goed inzicht in de aantallen, verspreiding en trends van de Aalscholver in Vlaanderen. Om te kunnen achterhalen welke factoren die trends bepalen is echter een evolutie naar een meer integrale monitoring noodzakelijk. Dit impliceert dat ook gegevens over broedsucces, mortaliteit en uitwisseling met andere populaties moeten verzameld worden. Die gegevens zijn ook noodzakelijk voor het opstellen van eventuele populatiemodellen waarin effecten van concrete beheermaatregelen kunnen nagegaan worden.

Broedsucces, mortaliteit en trekgedrag

Tot dusver werden in de Vlaamse broedkolonies geen gestandaardiseerde gegevens verzameld over het aantal grootgebrachte jongen zodat ook niet duidelijk is in hoeverre broedsucces de huidige populatietrend bepaalt. Het broedsucces bij Aalscholvers kan sterk variëren en is meestal ook een goede indicatie van het beschikbare voedselaanbod in de ruime omgeving. Veranderingen in voedselaanbod zijn bovendien vaak vlugger zichtbaar in het broedsucces dan in de effectieve populatiegrootte. Daarom worden vanaf 2010 door medewerkers van het INBO systematische gegevens verzameld over broedsucces. In verschillende broedkolonies verspreid over Vlaanderen worden steekproefsgewijs tellingen uitgevoerd van het aantal jongen per nest.

Naast broedsucces is ook mortaliteit een belangrijke sturende factor van populatietrends. Om die te kunnen bepalen zijn analyses van ringgegevens noodzakelijk. Het ringen van Aalscholvers kan ook meer duidelijkheid brengen in het trekgedrag van Aalscholvers die in Vlaanderen broeden en/of overwinteren. De Aalscholver is in Noordwest-Europa een partiële migrant. Een deel van de populatie (vooral in het noorden) vertoont een uitgesproken trekgedrag terwijl een ander deel in de nabijheid van de broedgebieden blijft overwinteren. Het gedrag van de Vlaamse broedvogels en hun jongen is tot op heden onvoldoende gekend. Toch is informatie hierover belangrijk om de schadeproblematiek goed te kunnen plaatsen. Indien bijvoorbeeld blijkt dat de Vlaamse broedvogels hoofdzakelijk ten zuiden of westen van Vlaanderen overwinteren, dan heeft het weinig zin om maatregelen in Vlaamse broedkolonies te nemen indien schade zich hoofdzakelijk in de winterperiode zou voordoen.

Groene kleurringen

Om een antwoord te bieden op een aantal van de hierboven beschreven kennis-hiaten werd door het INBO in 2010 gestart met een kleurringproject van Aalscholvers in Vlaanderen. Hiervoor kon gebruik gemaakt worden van de ruime ervaring die

Aalscholver met groene kleurring – An Roose

Kleurringen – Louis Cuylaerts

Dank!

Het ringwerk gebeurde in samenwerking met de ringdienst van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (K.B.I.N.), met bijzondere dank aan de enthousiaste ringers: Herman Berghmans & Jos Van Kerckhoven (Mol), Ludo Berckvens & Louis Cuylaerts (Rijkevorsel) en Geert De Smet (Verrebroek), en aan alle mensen die assistentie verleenden tijdens de ringsessies. De eigenaars van de terreinen waren zo welwillend om toelating voor het ringwerk te geven. We zijn ook veel dank verschuldigd aan J  r  my Simar en Jean-Yves Paquet (Aves) die ons heel wat praktische tips over het ringen bezorgden.

de voorbije jaren in Wallonië is opgedaan (ringproject gecoördineerd door Aves en gestart in 2005).

In drie broedkolonies (Mol, Verrebroek en Rijkevorsel) werden dit jaar in totaal 68 jonge Aalscholvers geringd. Daarvan werden er 58 voorzien van een groene kleurring met unieke lettercombinatie (waarvan eerste letter steeds K).

De gebruikte combinaties zijn voor elke ringplaats weergegeven in Tabel 1. Aalscholvers met groene ringen die eveneens beginnen met de letter K maar waarvan de tweede letter niet S, T of U is, zijn vogels die in Wallonië geringd zijn.

Bij deze willen we een warme oproep plaatsen om zoveel mogelijk uit te kijken naar Aalscholvers met groene kleurringen. Afgelezen ringcombinaties kunnen doorgegeven worden aan Koen Devos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, koen.devos@inbo.be of aan Jean-Yves Paquet, jean-yves.paquet@aves.be. Graag ook datum, plaats, naam en adres van de waarnemer en eventueel specifieke omstandigheden van de waarneming (bv. waarneming op slaapplek of in broedkolonie) vermelden. U ontvangt dan een 'paspoort' van de vogel in kwestie met o.a. vermelding van ringdatum, ringplaats en de terugmeldingen tot op dat ogenblik.

Voor aflezingen van andere, buitenlandse kleurringprojecten bij Aalscholver verwijzen we graag naar de website <http://www.cr-birding.be>.

Koen Devos

koen.devos@inbo.be

Aalscholvers in het nest – Jos Van Kerckhoven

Telseizoen 2010-2011

Midmaandelijkse watervogeltellingen:

duikers, futen, aalscholvers, reigers, zwanen, ganzen, eenden, rallen, steltlopers, meeuwen facultatief.

- 16/17 oktober 2010 • 13/14 november 2010
- 18/19 december 2010 • 15/16 januari 2011
- 12/13 februari 2011 • 12/13 maart 2011

Slaaplaatstellingen Aalscholvers

13 november 2010

15 januari 2011

Slaaplaatstellingen Wulpen

Na een succesvolle eerste simultaantelling vorige winter plannen we voor deze winter opnieuw twee tellingen van zoveel mogelijk Wulpenslaapplaatsen. De precieze data worden zo snel mogelijk bekend gemaakt.

Slaaplaatstelling meeuwen

Het animo voor de jaarlijkse telling van meeuwenlaapplaatsen was de laatste jaren niet bijzonder groot. Heel wat slaapplaatsen werden niet meer bezocht. Daarom stappen we af van de jaarlijkse frequentie van deze telling en opteren we voor een grote simultaantelling om de x aantal jaren (maar dan wel met een hopelijk grotere volledigheid). Het jaar waarin een volgende grote telling zal plaatsvinden, moet nog vastgelegd worden. Tellers die 'hun' meeuwenlaapplaats echter elk jaar willen blijven tellen, mogen de resultaten zeker nog steeds aan ons doorgeven. Ze worden in elk geval opgenomen in de watervogeldatabank. Vooral van slaapplaatsen die van internationaal belang zijn (> 20.000 meeuwen), blijven jaarlijkse gegevens zeer welkom. Voor zij die elk jaar minstens één keer blijven tellen, geven we 22/01/2011 als richtdatum mee.

Voor meer info:
watervogels@inbo.be

Ijsduiker - Glenn Vermeersch

Klutenproject in de Waasland- haven

Kluut - Glenn Vermeersch

Na 7 jaar opvolging van de Kluten in de Waaslandhaven kwamen heel wat vragen naar boven over het verloop van deze populatie. Daarom werd besloten om door middel van kleurringonderzoek deze populatie wat intensiever op te volgen. Dit gebied moet minimaal 350 van de voor Vlaanderen 600 broedparen uit de gewestelijke Instandhoudingsdoelstellingen voor zijn rekening nemen. De huidige populatie schommelt tussen de 150 en 200 broedparen. De laatste jaren neemt ze trouwens licht af. Binnen de havenplanning zijn ze jaarlijks het belangrijkste onderwerp van de vergaderingen van de Werkgroep Strand & Plas in de schoot van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever.

Dit bleek meer dan noodzakelijk, alleen al om jaarlijks voldoende habitat (200 ha Strand & Plas) te voorzien in een steeds veranderende haven. Deze 200 ha zijn nodig om te voldoen aan de compensatiedoelstelling voor het Deurganckdok. Uiteindelijk wordt de volledige populatie toegekend aan het nog te ontwikkelen noordelijk gebied waar het netwerk van het gecontroleerde overstromingsgebied in de Doelpolder, het ontpolderde gebied in de Prosper- en Hedwigepolder en het zoetwaterplassengebied in het zuidelijk deel van de Prosperpolder dit zou moeten waarmaken voor deze soort. Aangezien dit geen vanzelfsprekende opdracht wordt, leek het ons aangewezen om enkele parameters die het behoud of de groei van deze populatie bepalen te leren kennen. Wij denken aan de verplaatsingen tijdens het broedseizoen die de aanleiding vormen voor het kleurringonderzoek (cfr. volgende paragraaf), broedsucces, overleving en plaatstrouw van adulte en jonge vogels, levensverwachting en trekgedrag.

Sinds de inrichting van de compensatiegebieden Drijdijck, Putten-West en Doelpolder-Noord stellen we jaarlijks hetzelfde fenomeen vast. Deze gebieden trekken meer dan 100 broedparen aan die meestal synchroon in april tot eileg overgaan om dan half mei pulli te hebben. Hiervan blijft jaarlijks slechts een handvol leven. Een combinatie van predatie, slecht weer, voedselgebrek, ...de precieze oorzaak blijft onbekend. Wanneer deze gebieden op enkele paartjes na verlaten zijn in juni krijgen we een tweede golf van meer dan 100 broedgevallen op de opgespoten terreinen met doorgaans een duidelijk hoger broedsucces. Het is bekend dat Kluten na een mislukt broedgeval de nestplaats stevast verlaten om in een ander gebied een vervolglegsel te produceren. Zo kwamen bijvoorbeeld gekleurde vogels

eerst tot broeden in Bretagne om een vervolgelsel te produceren in Nederland. Het lijkt logisch dat deze tweede golf van broedsels in de Waaslandhaven voornamelijk bestaat uit de vroege broeders van de compensatiegebieden die evenwel al eens jongen geproduceerd hebben. Net dit laatste is volgens de literatuur voor deze soort niet vanzelfsprekend. Ook enkele onderzoekers die al langdurige kleuringprojecten uitvoeren in Frankrijk en het Duitse Waddengebied konden dit niet bevestigen.

In de eindtabellen van de monitoring voor de Waaslandhaven gebruiken wij het aantal territoria/broedparen dat gelijktijdig aanwezig is tussen 15 april en 15 mei, deze erna worden als dezelfde vogels beschouwd. We voeren simultaantellingen uit van het volledige gebied, zoals aanbevolen in de handleiding van Sovon voor koloniebroeders en zeldzame vogels. Deze methode impliceert bijvoorbeeld dat van de 68 nesten op de Pompput, binnen de werf van het Deurganckdok, in juni en juli 2009, niet één werd meegeteld gezien deze vestiging later plaatsvond. U begrijpt dat de havenmensen, die enkel de instandhoudingsdoelstellingen voor ogen hebben, dit moeilijk kunnen begrijpen. Het komt er zo immers op neer dat wij het dubbel aantal gebieden nodig hebben voor hetzelfde aantal Kluten en vooral dat de broedgevallen in gebieden die speciaal vrijgehouden worden en waar tientallen broedgevallen plaatsvinden in juni en juli niet opgenomen worden in de tabellen.

Met het kleurringonderzoek zouden we dus in eerste instantie willen nagaan of onze veronderstelling klopt. Indien dit niet zo zou zijn, wil dit immers zeggen dat het totaal aantal broedparen van Kluut in de Waaslandhaven een fractie hoger ligt dan wij aannemen en hiermee gepaard gaand het broedsucces (nog) een stuk lager. Dit broedsucces kan ook aan de hand van gekleurringde vogels eens correct onderzocht worden. Op tellingen van kolonies met zo een 'verlengd' broedseizoen berust immers een te grote onzekerheid. Daarnaast kunnen de gekleurringde vogels aangeven in welke mate de soms grote groep overwinterende Kluten op de Schelde in het grensgebied bestaat uit plaatselijke vogels. De informatie over overleving en plaatstrouw die uit een langlopend kleurringproject komt, zal ons toelaten om een inschatting te maken van de haalbaarheid van een doelpopulatie die uit ruim het dubbele bestaat van het huidig aantal broedparen in de Waaslandhaven.

*Het eiland te Doelpolder Noord is een favoriete broedplaats van de Kluten in het vroege broedseizoen. Hier komen echter zelden jongen groot. 12 mei 2010
Geert Spanoghe*

*Juveniele Kluut uit de Waaslandhaven
te Bretagne op 10 september
François Legall*

Het kleurringen startte in het voorjaar van 2010. De lange koude periode tot in de tweede helft van mei verhinderde ons van het vangen van adulte Kluten op het nest. Voor het eerst in vier jaar was het broedseizoen ook veel korter doordat in juli geen enkel nest meer aanwezig was. De 'laatste' kolonie met eieren, op het eiland van Doelpolder Noord, verdween snel toen de Zwartkopmeeuwen zich hier in juni met hun jongen tussen de nesten van de Kluten begaven. Bovendien was er een 'vroegse' vestiging van 55 broedparen op Putten Plas, een gebied dat de vorige jaren vooral broedparen heeft tijdens de zogenaamde tweede golf. Ook de broedgevallen op het Doeldok en het nieuwe Rietveld Kallo vonden vroeger plaats dan verwacht. Het leek erop dat het einde van de langdurige koude een plotse 'boom' in het broedgegedrag van de Kluten teweeg bracht. Daarnaast moet wel gezegd worden dat een gebied als de Pompput er na dit droge voorjaar niet geschikt bij lag. Concreet werden in 2010 enkel 26 juveniele vogels van een kleurring voorzien: 8 in het Rietveld Kallo, 3 op Putten Plas en 15 op het Doeldok. Eens vliegvlug bleek dat deze vogels, meestal nog in familieverband, alle geschikte gebieden in de Waaslandhaven gebruikten. De vogels van Rietveld Kallo werden gezien in het Groot Rietveld en op de Steenlandpolder, de vogels van Putten Plas en Doeldok pendelden tussen beide gebieden en trokken later ook richting Paardenschor. Vanaf september worden de binnendijkse gebieden verlaten. Doelpolder Noord fungeert dan wel nog als hoogwatervluchtplaats voor de vogels op de slikken. Een van de vogels van Putten Plas werd op 10 september in het zuiden van Bretagne gemeld, in het estuarium van de Vilaine. Onze broedvogels zouden hoofdzakelijk overwinteren in de kustgebieden van Zuidwest-Europa. Mogelijks worden hier deze winter nog een paar van onze Kluten afgelezen.

De gebruikte kleurringen worden steeds op de linkertibia aangebracht. Op de rechtertibia komt een wetenschappelijke ring. De kleurring is wit en heeft een zwarte vierlettercode, beginnend met EA gevolgd door twee andere letters (A, E, H, J, K, L, M, N, P, R, T, U, V, X). Met een zoomlens zijn ze af te lezen tot op 150 meter. Uitkijken en doorgeven aan ondergetekende, het welslagen van een kleurringproject is onlosmakelijk verbonden met de participatie van de vele vrijwilligers in het veld. Waarnemers krijgen per kerende een CV van de door hun waargenomen vogel.

Geert Spanoghe
Geert.spanoghe@inbo.be

*De Pompput op de werf van het
Deurganckdok wordt in 2011 voor
de laatste maal gevrijwaard in het
broedseizoen. In de meeste jaren
vinden in dergelijke gebieden
tientallen broedgevallen van Kluut
plaats in juni of zelfs juli.
Geert Spanoghe*

Enkele resultaten van het Project Bijzondere Broedvogels voor 2008 en 2009.

Watersnip - Glenn Vermeersch

In deze bijdrage geven we een beknopt overzicht van de ontvangen gegevens voor de jaren 2008 en 2009 in het kader van het monitoringsproject 'Bijzonder Broedvogels Vlaanderen' (BBV). Van een aantal soorten zijn de waarnemingen nog niet volledig of zelfs nog behoorlijk onvolledig en daarom worden die hier niet besproken. Het is de bedoeling de hiaten zo snel mogelijk in te vullen. We willen hierbij nog eens een warme oproep richten aan alle regio-coördinatoren en medewerkers om achtergebleven informatie alsnog door te geven. Exoten worden niet meer meegenomen in dit artikel, maar later verwerkt in samenspraak met andere telprojecten rond de soortengroep. Van een aantal van de andere BBV-soorten die hier niet aan bod komen, is de onvolledigheid vooral te wijten aan het feit dat hun inventarisatie zeer arbeidsintensief is en hierdoor een jaarlijkse gebieds-dekkende telling sterk bemoeilijkt. Voorbeelden hiervan zijn IJsvogel, Wespandief, Havik, Grote Gele Kwikstaart, Kleine Plevier. De uitwerking van gegevens van kolonievogels als Blauwe Reiger, Roek en Oeverzwaluw zal later gebeuren, als we voldoende informatie krijgen over nog enkele belangrijke kolonies waardoor een betrouwbare schatting mogelijk wordt. We hopen vooral dat er in de toekomst goede overeenkomsten kunnen afgesloten worden met Natuurpunt. Studie in verband met gebruik en uitwisseling van gegevens. Dit zal de volledigheid zeker ten goede komen. Het is de bedoeling in het voorjaar van 2011 een aantal 'achtergebleven' soorten te bespreken, waarbij we, indien mogelijk, ook al de aantallen van 2010 zullen verwerken.

Bespreking per soort

Bij een aantal soorten staan de cijfers tussen haakjes. Dit zijn soorten waar de aantallen nog zeer onvolledig zijn, maar waarvan we toch de binnengekomen informatie wensen te presenteren. Indien zonder haakjes, geven de cijfers ofwel de ruwe aantallen, ofwel een schatting weer. Dit wordt steeds expliciet in de tekst vermeld.

Geoorde Fuut, *Podiceps nigricollis*

2008: 81-89

2009: 99-103

De hoogste aantallen van dit fuutje werden aangetroffen in de regio's Waasland Noord en Durmevallei. In het Linkeroevergebied zaten respectievelijk 56 en 62 broedparen, waarvan de meerderheid in de gebieden Putten West, Werven Deurganckdok en Putten Plas. In totaal lagen de aantallen hier toch een 20-tal broedparen lager dan in 2006-2007. De tweede grootste concentratie van de soort in Vlaanderen broedde in het Molsbroek te Lokeren. Daar werden respectievelijk 16-20 en 16 broedparen genoteerd. In Limburg werden telkens 5 broedkoppels waargenomen. Verder waren er in regio Herentals in domein Krabbels (1-3 en 4-5) en in Noorderkempen in de Kalmthoutse heide (1-2 en 10-12) broedparen, in dit laatste gebied evenwel zonder enig broedsucces. Aan de Oostkust waren er telkens 1-2 broedparen en in Zuid-West-Vlaanderen een waarschijnlijk broedgeval in 2009. Precieze gegevens over de broedgevallen in het Vinne in Oost-Brabant ontbreken nog.

Geoorde Fuut - Glenn Vermeersch

Kwak - Glenn Vermeersch

Aalscholver, *Phalacrocorax carbo sinensis*

2008: 1335

2009: (min. 1100)

Voor een overzicht van 2008 verwijzen we naar het artikel van Koen Devos in Vogelnieuws (Devos 2009) waarin de gegevens worden samengevat. Er werden toen 1227 bezette nesten geteld verdeeld over 18 broedlocalisaties. Het werkelijke aantal wordt door de auteur op 1335 geschat. Hiermee stagneert het Vlaamse broedbestand min of meer op het niveau van de vorige twee jaar. Voor 2009 is nog niet alles volledig maar we verwachten geen sterke veranderingen. De belangrijkste Vlaamse kolonies zijn momenteel die van Koeweide te Stokkem, Woumen-Merkem, Bourgoyen-Ossemeersen te Gent, Eendekooi te Meetkerke, Broek de Naeyer te Willebroek, de Voharding te Rijkervorsel en het Donkmeer te Uitbergen.

Roerdomp, *Botaurus stellaris*

2008: 14-15

2009: 19-23

Deze soort blijft stand houden. In 2008 werden er in de Limburgse moerasgebieden 9-10 zekere/waarschijnlijke en 4-5 mogelijke broedparen/territoria geteld. Daarnaast waren er 3 zekere broedgevallen in Waasland Noord (Groot Rietveld), één in de Oostkust (Fonteintjes) en 1 waarschijnlijk in Herentals (domein Krabbels). In 2009 waren er 14-18 zekere en waarschijnlijke broedgevallen/territoria in Limburg, respectievelijk 2 en 1 zekere in reeds vernoemde gebieden in het Waasland Noord en de Oostkust en 2 waarschijnlijke en 1 mogelijke in Herentals (domein Krabbels en De Zegge). Gegevens over eventuele broedgevallen in Oost-Brabant ontbreken nog.

Woudaapje, *Ixobrychus minutus*

2008: 33-34

2009: 33-40

Dit reigertje blijft het goed doen en is sinds 2006-2007 (met 18/21-22 bp/terr) terug toegenomen. Opnieuw werden in beide jaren in de regio Limburg de hoogste aantallen genoteerd, respectievelijk 19-20 en 23-24 zekere en waarschijnlijke broedparen/territoria. De Wijvenheide en de Maten blijven de belangrijkste gebieden voor deze soort in Vlaanderen. Daarnaast werd het Woudaapje beide jaren ook in een aantal andere regio's gemeld. In 2008 en 2009 was er telkens 1 broedgeval in het Molsbroek (in 2009 een mogelijk geval in de Hamputten). Aan de Oostkust waren er in 2008 7 zekere broedgevallen in Dudzele, Hoeke en Uitkerke samen, en in 2009 één zeker te Dudzele. In Waasland Noord waren er in beide jaren respectievelijk 3 en 2 zekere broedgevallen in het Groot Rietveld. In Zuidwest-Vlaanderen werden 3 zekere broedgevallen genoteerd in 2008 (2 in de Gavers en één aan de Oude Leie te Wevelgem) met daarnaast mogelijke gevallen in Bavikhove en Avelgem. In 2009 waren er twee zekere broedgevallen in de de Gavers. Gegevens over eventuele broedgevallen in regio's Leuven, Middenkust, Oost-Brabant ontbreken nog.

Kwak, *Nycticorax nycticorax*

2008: 4

2009: 7

De aantallen blijven laag, zelfs in de kolonie 'verwilderde' vogels van de Oostkust in de Zwinbosjes te Knokke. In 2008 en 2009 waren er hier respectievelijk 4 en 5 zekere broedgevallen. In 2009 was er een zesde zeker broedgeval aan de Oostkust, in de Stadswallen te Damme en een waarschijnlijk broedgeval in Klein Brabant op het Noordelijk Eiland te Hingene. Waarschijnlijk is hier of daar nog een broedgeval van deze schuwe soort over het hoofd gezien.

Kleine Zilverreiger, *Egretta garzetta*

2008: 24

2009: 18

In vergelijking met 2006-2007 zijn de aantallen in de enige vaste broedplaats in de

Zwinbosjes in Knokke (Oostkust) flink achteruitgegaan. In 2008 en 2009 werden hier respectievelijk 24 en 17 zekere broedgevallen genoteerd. In dezelfde regio werd nog een waarschijnlijk broedgeval gemeld uit de Eendekooi van Meetkerke.

Ooievaar, *Ciconia ciconia*

2008: 65 2009: 70

Zekere broedgevallen van wilde vogels werden in 2008 en 2009 in de Durmevallei vastgesteld in de Daknamse Meersen te Lokeren en bij het Donkmeer te Uitbergen. Ook aan de Oostkust was er in 2009 nog een zeker broedgeval te Damme.

In beide jaren was er een mogelijk broedgeval in de Brielmeersen nabij Deinze (regio Schelde-Leie). In het Dierenpark Planckendaal te Mechelen waren er in 2008 en 2009 telkens 39 broedende paren, in het Provinciaal Natuurpark Zwin te Knokke waren dat er respectievelijk 20 en 23 (Van den Bossche 2010). Die geeft ook respectievelijk 6 en 8 vrij broedende paren (oa ook te Hofstade) ipv de 3-4 ons bekende.

Lepelaar, *Platalea leucorodia*

2008: 19 2009: 18

De laatste twee jaren bleven de aantallen in de enige Vlaamse kolonie te Verrebroek vrij stabiel. Omdat verwacht werd dat de traditionale broedplaats (een na beheerswerken achtergebleven takkenhoop) door rotting en verzakking in het broedseizoen van 2008 niet meer de volledige populatie zou kunnen huisvesten, liet het Gemeentelijk Havenbedrijf in februari 2008 enkele beheerwerken voor de Lepelaars uitvoeren. Op de naburige plas werden grote partijen wilgen afgezaagd met de bedoeling het gebied opener te maken. Een van deze eilandjes werd al vanaf maart veelvuldig bezocht door de vroegste Lepelaars. De eerste nesten (7) werden toch op de oude broedplaats gemaakt. Daarna kwam er een tweede vestiging (9) op een van de eilanden. Anderhalve maand later begonnen nog 3 broedparen op de eerste vestiging (Spanoghe 2009). In 2008 waren er in totaal dus 19 zekere broedgevallen, in 2009 in dezelfde broedkolonie 18.

Zomertaling, *Anas querquedula*

2008: (39-46) 2009: (36-40)

Het blijft moeilijk een goed beeld te krijgen van deze vrij lastig te inventariseren eendensoort. Moesten we het in de periode 2004-2006 al met fragmentarische gegevens en onzekere schattingen stellen, voor 2008 en 2009 is het helemaal ondoenbaar geworden om populatieaantallen naar voren te schuiven. In 2007 werd al een afname vastgesteld tov 2006. In Limburg werden er resp. 13-15 en 10-11 broedparen gemeld, in regio Oostkust resp 6 en 11, in Waasland Noord resp 8 en 7, in de Noorderkempen 5-8 en 4-6, in de Durmevallei resp 3-4 en 2-3. Uit Klein Brabant, Schelde-Leie, Gent en Noord Oostvlaanderen zijn er telkens 1 tot 2 broedparen. Gegevens uit de Westhoek ontbreken.

Wespendief, *Pernis apivorus*

2008: (30-33) 2009: (60-66)

Het inventariseren van Wespendieven is zeer arbeidsintensief en blijft bijgevolg zeer moeilijk om deze soort jaarlijks gebiedsdekkend op te volgen. De aantallen ontvangen broedparen geven geen beeld van de werkelijkheid. In de toekomst zal deze Bijlage I soort van de Europese Vogelrichtlijn op een andere manier moeten gevolgd worden, mogelijks om de paar jaar of steekproefgewijs. De hoogste aantallen die we ontvingen komen uit de regio's Limburg (resp. 9 en 24) en Herentals (resp. 8 en 11-13). In Dender en Schelde-Leie zijn er in 2009 resp. 6-7 en 4-6 waarschijnlijke broedparen, en ook in de Oostkust 4. In de overige regio's waar we gegevens van ontvingen gaat het om telkens 1-2 broedparen.

Wespendief - Glenn Vermeersch

Slechtvalk - Glenn Vermeersch

Rode Wouw, *Milvus milvus*

2008: 1 2009: 0

In 2008 was er een waarschijnlijk broedgeval van deze in Vlaanderen zeer zeldzame broedvogel in regio Denderland te Wieze. Een paar was geruime tijd in het voorjaar aanwezig.

Bruine Kiekendief, *Circus aeruginosus*

2008: 70-75 2009: 75-80

Alhoewel nog niet alle gegevens binnen zijn van 2009 ziet het er naar uit dat de Vlaamse populatie weer afgenomen is sinds 2006-2007. Enkel aan de Westkust nam de populatie sterk toe in 2009. Dit is momenteel onze grootste concentratie met in 2008 18 broedparen, in 2009, een topjaar, niet minder dan 35 (info Kris De Graeve, Natuurwerkgroep De Kerkuil)! In Waasland Noord, met 14 broedparen in 2008, zakte het aantal tot 10 in 2009. In het Antwerpse Rechteroevergebied werden er 3 broedparen geteld. In Noord-Oost Vlaanderen konden er beide jaren 11 broedparen genoteerd worden en aan de Oostkust waren er respectievelijk 11 en 10 broedparen. In het oosten van Vlaanderen deed de soort het in 2008 vooral opvallend goed in Limburg met 6 broedparen. In de Noorderkempen was er één broedgeval. In 2009 kwam de soort echter helemaal niet tot broeden in Limburg. In de Noorderkempen waren er twee koppels. In regio Schelde-Leie werden respectievelijk 3 en 1 broepaar genoteerd. In 2009 was er telkens een broedgeval in regio Durmevallei en aan de Middenkust. We schatten de populaties in de beschouwde periode op 70-75 en 75-80 broedparen

Slechtvalk, *Falco peregrinus*

2008: 35 2009: 43 (Brussel inbegrepen)

De Slechtvalk blijft het goed doen en het aantal broedparen in Vlaanderen (hier inclusief Brusselse regio) blijven stijgen. De hoogste aantallen broeden in de provincies Antwerpen en Vlaams Brabant (zie tabel)

Jaar	WV	OV	AN	LI	VB	Totaal
2008	3	6	14	4	8	35
2009	6	7	18	5	7	43

(info Guy Robbrecht, FIR)

Kwartelkoning, *Crex crex*

2008: 0 2009: (1)

We ontvingen geen gegevens voor 2008. In 2009 werd deze zeldzame soort gemeld in Limburg met één waarschijnlijk broedgeval te Koersel en één mogelijk broedgeval in het Schulensbroek. Waarschijnlijk zijn er nog enkele niet gemelde broedgevallen.

Steltkluut, *Himantopus himantopus*

2008: 10 2009: (0)

In 2008 waren er 5 broedgevallen in Waasland Noord (Linkeroever), 4 aan de Oostkust in het poldergebied van Uitkerke en 1 mislukt in de Noorderkempen aan de Maatjes. In 2009 werden geen broedgevallen gemeld uit deze regio's en ontvingen we ook niets uit andere gebieden.

Kluut, *Recurvirostra avosetta*

2008: 475 2009: 408

Van deze soort ontvingen we vrij volledige gegevens en goede tellingen van de belangrijkste concentraties (Waasland Noord en Oostkust) zodat we een betrouwbare schatting kunnen maken. In 2008 werden daar respectievelijk 237 en 183

broedparen geteld met hoogste aantallen in de gebieden rond Doel en Kieldrecht en in het poldergebied van Uitkerke. Elders waren er dat jaar nog 12 broedparen in regio NO-Vlaanderen en 5 te Oorderen aan de Kuifeend. In 2009 was er vooral een duidelijke daling in Waasland Oost, met 158 broedparen. Aan de Oostkust bleef de populatie praktisch ongewijzigd met 170 broedparen. In NO-Vlaanderen steeg de populatie tot 14 broedparen. Aan de Middenkust werden 2 broedparen genoteerd. Rekening houdend met nog enkele verspreide kleine populaties kunnen we een voorzichtige schatting doen van 475 paren in 2008 en 408 in 2009.

Bontbekplevier, *Charadrius hiaticula*

2008: 10	2009: 5
----------	---------

Deze soort blijft het slecht doen. Binnen de twee traditionele broedgebieden, het havengebied van Zeebrugge en het Linkeroevergebied (waar de soort in 2007 niet meer broedde) houdt de soort blijkbaar alleen nog stand in Zeebrugge (Sterneneiland Oostdam en Baai van Heist). Er werden respectievelijk 10 en 5 broedparen doorgegeven.

Strandplevier, *Charadrius alexandrinus*

2008: 21	2009: 10
----------	----------

Ook dit pleviertje wordt steeds zeldzamer en alhoewel de populatie in 2008 nauwelijks lager was dan in 2007, is het aantal broedparen in 2009 weer flink minder. Uit de twee enige broedgebieden van Zeebrugge en Linkeroever ontvingen we respectievelijk voor 2008, 14 en 7 broedparen, in 2009 was dit slechts 6 en 4.

Watersnip, *Gallinago gallinago*

2008: 20	2009: 20
----------	----------

In tegenstelling tot de periode 2006-2007 zijn de aantallen broedgevallen in Limburg, het bolwerk van de Watersnip de laatste 2 jaren duidelijk een stuk lager met respectievelijk 14 en 15 broedparen. In de Noorderkempen werd voor beide jaren één broedgeval gemeld, en in 2008 was er één broedpaar in regio Oostkust en in de Noorderkempen. Gezien allicht nog enkele gegevens ontbreken (Demervallei, Mol ?) geven we een voorzichtige schatting van 20 broedparen in beide jaren.

Zwartkopmeeuw, *Larus melanocephalus*

2008: 1120	2009: 315
------------	-----------

Deze pionierssoort kan sterke fluctuaties vertonen in relatie tot de beschikbaarheid van geschikte broedplaatsen. Zo was de populatie van 2008 met 1115 getelde broedparen (in tegenstelling met 2007 met 421 broedparen) weer bijna gelijk aan die van 2006. In 2009 daarentegen, zakte de populatie terug tot 321-323 broedparen. Bijna de volledige Vlaamse populatie broedde beide jaren in Waasland Noord te Doel en omgeving met respectievelijk 1106 en 315 broedparen. Elders waren er 1 tot maximaal 5 broedparen in de regio's Oostkust, Durmevallei, Limburg en Herentals.

Stormmeeuw, *Larus canus*

2008: 16-19	2009: 22-26
-------------	-------------

Uit beide jaren ontvingen we gegevens uit twee bekende broedgebieden in Limburg en Oostkust, nl. in Lommel en Zeebrugge (Westdam en Oostdam-Sterneneiland). In Lommel broedden er in 2008 en 2009 respectievelijk 7-10 en 9-13 paar, in Zeebrugge 9 en 13 (in 2009 alle aan de Westdam).

Kokmeeuw, *Larus ridibundus*

2008: (7503-7721)	2009: (6554-6784)
-------------------	-------------------

De gegevens zijn nog te onvolledig om populatieschattingen te maken, maar we geven hier toch al de aantallen in enkele belangrijke traditionele kolonies.

Stormmeeuw - Glenn Vermeersch

Geelpootmeeuw - Glenn Vermeersch

In 2008 en 2009 kregen we informatie uit Durmevallei (Molsbroek), Herentals (Zwart Water en Krabbels), Limburg (verschillende waaronder als grootste Meeuwen, Zolder en Lommel), Oostkust (Oostdam-Sterneneiland en Uitkerke), en Waasland Noord (Doel, Kieldrecht en Verrebroek). Broedaantallen van de kolonies in Mol en Oost-Brabant (Vinne) ontbreken voorlopig. In Durmevallei waren er telkens 1500 broedparen, in Herentals 300 en 100-200, in Limburg 652-670 en 715-845, in Waasland Noord 4251 en 3604 en tenslotte aan de Oostkust in 2008 800 en 635.

Kleine Mantelmeeuw, *Larus fuscus*

2008: 4355	2009: 4693
------------	------------

De soort blijft het goed doen en is sinds 2007 (4062 bp) terug toegenomen. De bijna volledige populatie van deze soort broedt in Zeebrugge (vooral Westdam) met in 2008 4243 broedparen en in 2009 4484. Er waren 109 broedparen aan de Middenkust in 2008 en 206 in 2009. Dat jaar was er ook één broedgeval op een dak in het Centrum van Knokke. In Limburg zijn er jaarlijks enkele broedparen in Lommel, in 2008 waren dat er 3 en in 2009 2

Zilvermeeuw, *Larus argentatus*

2008: 2037	2009: 2697
------------	------------

De grote meerderheid van de soort broedt, zoals de Kleine Mantelmeeuw, aan de kust en het aantal broedgevallen in het binnenland is nog steeds beperkt. Dakbroeders in industriegebieden en steden kunnen echter wel gemakkelijk over het hoofd worden gezien. We ontvingen gegevens van de Oostkust en de Middenkust. In 2008 werden in Zeebrugge 1755 broedparen geteld, in 2009 2417. Er waren beide jaren ook dakbroeders, in Oostende respectievelijk 275 en 263 en in Knokke 7 en 17.

Geelpootmeeuw, *Larus michahellis*

2008: 1	2009: 2
---------	---------

Deze meeuwensoort broedde voor de eerste keer in 2006 in regio Oostkust aan de Westdam te Zeebrugge. In 2007 ontbrak de soort. In 2008 en 2009 waren er respectievelijk 1 en 2 broedgevallen aan de Westdam.

Grote Stern, *Sterna sandvicensis*

2008: 249	2009: 4
-----------	---------

Beide jaren broedde de enige Vlaamse kolonie Grote Stern op het Sterneneiland aan de Oostdam te Zeebrugge (Oostkust). In 2009 bedroeg de kolonie 249 paren. In 2008 vestigde de soort zich in het voorjaar op de broedplaats maar werd volledig verstoord door predatie van een Vos. Slechts 4 broedparen bleven over.

Visdief, *Sterna hirundo*

2008: 2233	2009: 814
------------	-----------

De grootste concentraties Visdieven bevinden zich reeds jaren aan de Oostkust in Zeebrugge en in regio Waasland Noord in Kieldrecht. Verder zijn er enkele kleine kolonies aan de Midden- en Westkust en een klein aantal broedgevallen in het binnenland, meestal op broedplatformen. Aan de Oostkust waren er in 2008 en 2009 respectievelijk 2003 en 552 broedparen in Zeebrugge, in Oostende respectievelijk 4 en 74. In Waasland Noord broedden 220 en 180 paren. Verder waren er nog 1 en 7 broedgevallen in Gent, 1 in Durmevallei en 2 in Schelde-Leie in 2008, en 1 in Klein Brabant in 2009. Van Westkust ontbreken voorlopig nog de gegevens.

Dwergstern, *Sterna albifrons*

2008: 177	2009: 43
-----------	----------

De enige kolonie was in beide jaren aan de Oostdam Sterneneiland en Oostdam strand in het havengebied van Zeebrugge.

Velduil, *Asio flammeus*

2008: 1 2009: 0

In de vorige periode werd deze onregelmatige broedvogel niet gemeld.

In 2008 was er één waarschijnlijk broedgeval in Uitkerke (Oostkust).

Kuifleeuwerik, *Galerida cristata*

2008: 1 2009: 0

Eén broedgeval aan de Oostdam te Zeebrugge/Heist (Oostkust). Van de Westkust (waar in 2007 nog 6 bp gemeld werden) hebben we nog geen gegevens ontvangen maar de soort broedt er waarschijnlijk nog in zeer klein aantal. In ieder geval is het duidelijk dat de Kuifleeuwerik het zeer slecht blijft doen. Achterblijvende gegevens worden ten eerste geapprecieerd!

Paapje, *Saxicola rubetra*

2008: 0 2009: 0

In 2007 was er nog slechts één melding van de soort in Limburg, voor 2008-2009 ontvingen we geen enkel gegeven en besluiten we dat de soort wellicht is uitgestorven in Vlaanderen.

Tapuit, *Oenanthe oenanthe*

2008: 4 2009: 3

Voor beide jaren zijn er 3 broedgevallen gemeld aan de Oostkust, respectievelijk 3 en 3 aan de Westdam en één in de weiden van Lissewege in 2008. Van de (allicht zeer kleine, indien nog aanwezige) populatie aan de Westkust (IJzermonding) kwamen geen gegevens binnen.

Cetti's Zanger, *Cettia cetti*

2008: 170 2009: 150

In het totaal kwamen er gegevens binnen van 113 en 92 broedparen. Zoals vorige jaren broedde de soort vooral in de kustzone met respectievelijk 96 en 70 paren in regio Oostkust, wat zeker in 2009 lager is dan in 2007-2009. Van Middenkust en Westkust, kregen we nog geen gegevens binnen. Elders was de Cetti's Zanger aanwezig in Schelde-Leie (10 en 5 bp), Waasland Noord (6 in 2009), Gent (2 in 2008), Dender (4 en 2) en Durme (beide jaren 1 bp). Uit de Dijlevallei waar in de vorige periode 5-10 bp broedden, hebben we geen informatie. Rekening houdend met de ontbrekende gegevens stellen we een eerste voorzichtige schatting van minstens 170 (2008) en 150 (2009) broedparen voor

Graszanger, *Cisticola juncidis*

2008: 75 2009: 35

Deze soort had in 2005-2006 haar zwaartepunt in Oostkust met lagere aantallen in regio Westkust. Uit 2008 en 2009 ontvingen we waarnemingen van respectievelijk 55-56 en 24 broedparen. Daarvan werden in 2008 51 broedparen gemeld in Oostkust, in 2009 slechts 20 met minder broedparen in de zone Distrigaz en geen broedgevallen meer in de zone van De Pelikaan (o.a. door verdwijnen van geschikt biotoop). Buiten deze regio zijn er nog enkele broedgevallen gemeld uit Waasland Noord (beide jaren 4) en Durmevallei (in 2008 1). De aantallen zijn duidelijk lager dan de voorgaande periode. Een voorzichtige schatting geeft minstens 75 en 35 broedparen.

Snor, *Locustella luscinioides*

2008: 10-15 2009: 10-15

In 2008 en 2009 kwamen gegevens binnen uit Limburg met resp. 4 en 5 broedparen, Oostkust met telkens 2 broedparen en Waasland Noord met respectievelijk 1 en 2 paren. We schatten de populatie in beide jaren op 10-15.

Referenties

DEVOS, KOEN 2009. Aalscholvers in Vlaanderen, telresultaten 2008-2009. Vogelnieuws Ornithologische Nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. 13: 11-15

FIR (GUY ROBBRECHT): Overzichtstabel broedparen in Vlaanderen en het Brussels Gewest.

Spanoghe, Geert 2009. Lepelaars op de voet gevolgd. Vogelnieuws Ornithologische Nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 12:16-17

Van den Bossche, Wim (2010)

<http://www.natuurpunt.be/nl/biodiversiteit/trekvogels/ooievaar-broeden>

Paapje - Glenn Vermeersch

Grote Karekiet- Glenn Vermeersch

Grote Karekiet, *Acrocephalus arundinaceus*

2008: 0	2009: 1
---------	---------

Voorlopig kregen we enkel een zeker broedgeval door in Doel (Waasland Noord). Zoals ieder jaar waren er op verschillende plaatsen tijdelijke zangposten.

Orpheusspotvogel, *Hippolais polyglotta*

2008: 0	2009: 1
---------	---------

In 2009 was er één waarschijnlijk broedgeval in de Bossen van Overboelare (regio Dender), naast verschillende tijdelijke zangposten verspreid over heel Vlaanderen.

Baardmannetje, *Panurus biarmicus*

2008: 30	2009: 40-45
----------	-------------

In totaal werden voor 2008 en 2009 respectievelijk 26-27 en 39 broedparen doorgegeven. De grootste populatie van Baardmannetje zat beide jaren in Waasland Noord met respectievelijk 16 en 29 broedparen in Schor Ouden Doel, Groot Rietveld, Ketenisse en de Verrebroekse Plassen. Aan de Oostkust broedden er respectievelijk 8 en 7 in het Rietveld Pelikaan en 1 aan Distrigaz, en in de Noorderkempen telkens 1 in de Maatjes. We schatten de populatie op minstens 30 en 40-45.

Buidelmees, *Remiz pendulinus*

2008: 1	2009: 0
---------	---------

In 2008 was er één broedgeval in het Groot Rietveld te Kallo (Waasland Noord), in 2009 was er een mogelijk broedgeval in Limburg.

Grauwe Klauwier, *Lanius collurio*

2008: 25-30	2009: 25-30
-------------	-------------

We ontvingen enkel gegevens uit Limburg, respectievelijk 4 en 5 broedparen. Voor 2008 werden er 4 waarschijnlijke broedgevallen doorgegeven uit Limburg, naast 5 mogelijke. In 2009 waren dat er 5 zekere en 1 mogelijk broedgeval. De soort werd echter niet overal in de regio goed geteld, onder andere in de Voerstreek, waar waarschijnlijk nog steeds een populatie van minstens een 20 tal broedparen aanwezig is. We schatten de populatie voorlopig op 25-30 broedparen.

Anny Anselin

Anny.anselin@inbo.be

Dankwoord

We wensen hier alle medewerkers en in het bijzonder de Regiocoördinatoren te danken voor hun blijvende inzet voor het BBV monitoringsproject, waarbij o.a. belangrijke informatie wordt verzameld over de soorten van de Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn die o.a. gebruikt worden voor het opstellen van allerlei indicatoren en voor het beheer en beleid rond die soorten in het kader van de Instandhoudingsdoelstellingen. Filiep T'Jollyn, Ward Vercruysse en Simon Feys (INBO) bedanken we voor hun hulp bij het invoeren en valideren van de gegevens. Eric Stienen en Wouter Courtens (INBO) gaven aanvullende gegevens over meeuwen- en sternkolonies langs onze kust, en Wim Van den Bossche (Natuurpunt vzw) en Kris Degraeve (Natuurwerkgroep De Kerkuil) bezorgden gegevens van respectievelijk de Ooievaar (in Dierenparken) en de Bruine Kiekendief (in de Westhoek en Ijzervallei).

Het effect van schapen-begrazing op het broedsucces van een populatie Boomleeuweriken

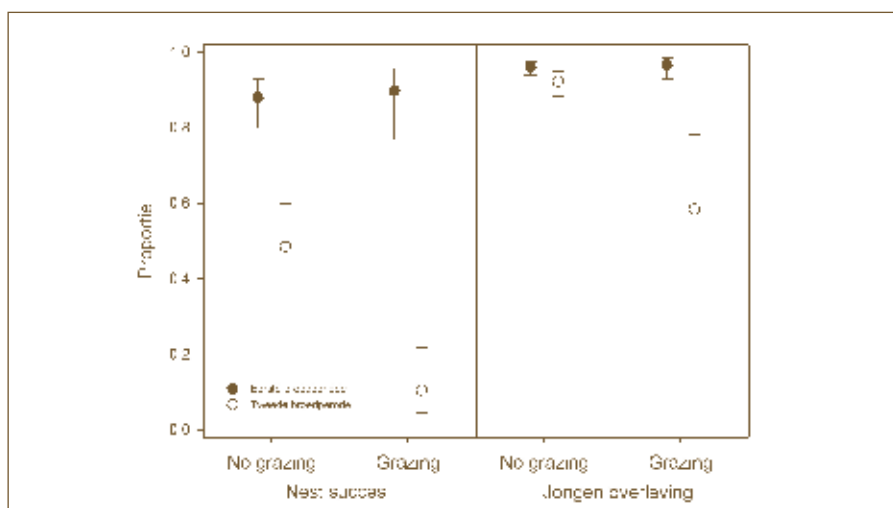
Schaapskudde vlakbij een aantal Boomleeuwerik-nesten - Glenn Vermeersch

In het vorige nummer van Vogelnieuws kon je al lezen dat we in het voorjaar van 2010 zijn gestart met een studie naar het broedsucces van een populatie Boomleeuweriken in het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide. We vroegen ons af of de schapenbegrazing die daar sinds 2000 wordt gehanteerd om het terrein open te houden een invloed had op de broedprestatie van deze grondbroedende soort die op Annex I van de Europese Vogelrichtlijn staat. Om een antwoord te vinden op die vraag werd in de periode maart-eind mei intensief gezocht naar nesten binnen een zoekzone van ca. 2000 ha. Een meer gedetailleerd overzicht van de resultaten en de implicaties ervan zal in de nabije toekomst verschijnen in de vorm van een wetenschappelijk artikel, maar in deze nieuwsbrief lichten we alvast een tipje van de sluier.

Resultaten

Er werden 75 nesten aangetroffen verdeeld over twee broedperiodes. De eerste periode startte in de laatste 10 dagen van maart en de tweede legronde ving aan in de eerste week van mei. Van vele broedparen vonden we twee legsels. Gemiddeld legden de Boomleeuweriken 4.08 ± 0.69 eieren en succesvolle nesten leverden uiteindelijk 3.67 ± 0.99 uitgevlogen jongen op. Opvallend was het hogere nestsucces van de eerste legronde. De schapen waren nog niet aanwezig op het terrein en bovendien was het in die periode opvallend mooi en zacht weer. De meeste jongen van de eerste legronde hebben zolang ze in het nest aanwezig waren geen druppel regen gezien en konden genieten van bijna continue zonneschijn.

Figuur 1
Samenvattend de resultaten van het eerste onderzoeksjaar.

Glenn Vermeersch
Glenn.vermeersch@inbo.be
Filiep T'Jollyn
Diederik Strubbe
Luc De Bruyn

Het verhaal werd iets minder positief in de tweede legronde. Het nestsucces lag toen significant lager (Fig 1) en bovendien was het extra laag in de ondertussen door schapen begraasde delen van het onderzoeksgebied. Zowel nestsucces als overleving van de jongen werd significant negatief beïnvloed door de aanwezigheid van schapen (Fig 1).

Bespreking

De resultaten van dit eerste onderzoeksjaar tonen aan dat het extensieve begrazingsbeheer met schaapskuddes niet valt te rijmen met de genomen beheersdoelstelling om de lokale Boomleeuwerik-populatie met ca. 20 broedparen te doen uitbreiden. Immers, wanneer het broedsucces negatief wordt beïnvloed, zal dat wellicht op termijn vertaald worden in lagere aantallen. Het is nog onduidelijk of de licht dalende trend van de laatste 5 jaar kan gelinkt worden aan de resultaten van ons onderzoek. Dit betekent echter geenszins dat de schapenbegrazing op de Kalmthoutse Heide tot het verleden behoort! De begrazing heeft immers zijn nut al lang bewezen wat het openhouden van het terrein en de diversifiëring van de vegetaties betreft. Zonder schapenbegrazing zou op termijn zelfs het leefgebied van de Boomleeuweriken verdwijnen. Maar wellicht kan een kleine aanpassing al heel wat schade voorkomen. Vanaf volgend jaar zal waarschijnlijk met een gehoede kudde worden gewerkt. Dat schept mogelijkheden om de meest gevoelige zones (de onmiddellijke omgeving van de nesten) te mijden tot na de tweede legperiode (eind mei-begin juni).

Verder onderzoek

De op til zijnde veranderingen in het begrazingsbeheer zijn erg interessant om verder op te volgen. Zal een gewijzigd beheer het broedsucces ten goede komen? Door volgend jaar de populatie opnieuw op de voet te volgen, kunnen we dat wellicht te weten komen.

Bovendien heeft het werk dat we dit jaar hebben verricht een aantal nieuwe vragen

opgeworpen. We willen namelijk weten welke processen precies verantwoordelijk zijn voor het verlaagde broedsucces. Predatie speelt meer dan waarschijnlijk een prominente rol in het verhaal, maar wanneer vindt die predatie precies plaats en welke soorten zijn daarbij betrokken? Valt er een directe verklaring te vinden wanneer we de bewegingspatronen van de schapen in kaart brengen? Worden nesten effectief vertrappt door de schapen of maken ze door verstoring van broedende wijfjes indirect de weg vrij voor predatoren?

Allerlei vragen die we in 2011 zullen aanpakken en waarover we mogelijk in de tweede Vogelnieuws van 2011 al kort kunnen berichten.

*Nest jonge Boomleeuweriken -
Glenn Vermeersch*

Watervogels langs de Zeeschelde en Rupel, 2009/2010

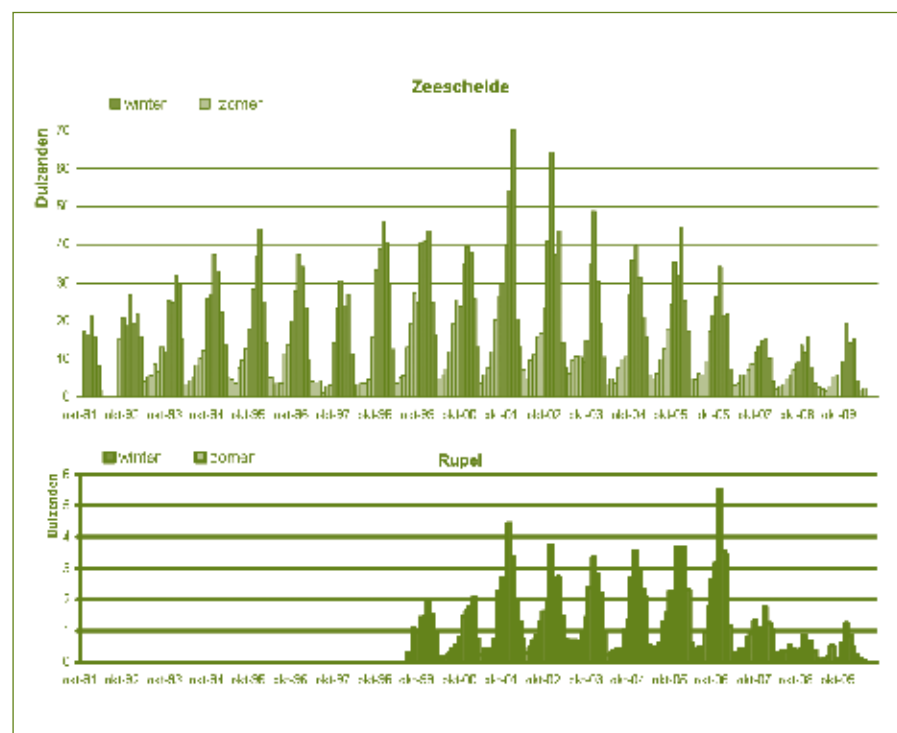

Mannetje Wintertaling - Yves Adams, Vilda

Sinds 1991 voert het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) watervogeltellingen uit op de Zeeschelde, waarbij gebruik gemaakt wordt van boten die ter beschikking worden gesteld door W&Z Afdeling Zeeschelde en DAB afdeling vloot. Iedere maand wordt bij laagwater de volledige Zeeschelde (en sinds 1999 ook de Rupel tussen de monding en de sluis van Wintam) afgevaard. De rivier wordt hiervoor opgedeeld in drie trajecten die gedurende drie opeenvolgende dagen worden geteld: Antwerpen-Grens, Antwerpen-Dendermonde en Dendermonde-Gent. Voor het Groot Buitenschoor wordt gebruik gemaakt van de (land)tellingen van de conservator (Frank Wagemans) omdat het gebied vanaf de boot niet volledig te overzien is.

In deze bijdrage wordt een bondig overzicht gegeven van de telresultaten tijdens het seizoen 2009-2010 en een aantal trends op langere termijn. De oktobertelling van 2009 was beperkt tot het traject tussen de Belgisch Nederlandse grens en Antwerpen wegens herstelwerken aan de Scaldis.

De Zeeschelde

Figuur 1. Maandelijksse totalen van de watervogels langs de Zeeschelde weergegeven in duizenden. (oktober 1991 – juni 2010) en langs de Rupel tot aan Wintam (juli 99-juni 2010), meeuwen niet meegerekend.

Voor het derde seizoen op rij kwamen de totale aantallen in de Zeeschelde niet boven 20.000 (Figuur 1, tabel 1).

Onderstaande tabel vat de resultaten van het afgelopen seizoen samen voor enkele aandachtsoorten samen. De aantallen worden getoetst aan de meest recente populatieschattingen (1 %-normen ontleend aan Wetlands International - Population Estimates 4) en vergeleken met de maximale aantallen die werden geteld in voorgaande seizoenen.

In de brakke zone blijven de aantallen **Grauwe Ganzen** en **Smienten** relatief laag. De aantallen **Bergeenden** blijven het hoogst in de zomer maar ook hier blijven de seizoensmaxima ver beneden wat ze ooit geweest zijn. **Krakeend** is voor het derde jaar op rij de enige soort die de 1% norm haalt, dit seizoen in de maanden december, januari en februari. De wintermaxima voor **Wintertaling** blijven tussen 3.000 en 4.000 hangen, terwijl **Wilde Eend** weer een beperkte toename liet noteren en met voorsprong de talrijkste soort blijft. Groepen **Tafeleenden** en **Kuifeenden** bleven ook deze winter opvallend afwezig. De aantallen **Kieviten** bleven redelijk hoog in nazomer en najaar maar kenden daarna een sterke terugval als gevolg van de strenge vorst..

Zeeschelde	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Max 91/10	Max 08/09	1% norm
Grauwe Gans		48	192	-	478	979	731	1.024	67	32	56	99	4.706	1.263	5.000
Bergeend	32	64	101	-	133	294	205	337	353	467	449	724	2.484	615	3.000
Smient		2	30	-	213	1.193	1.065	1.469	232	18			5.159	2.384	15.000
Krakeend	1	15	40	-	281	2.309	938	1.381	348	242	258	47	4.047	1.444	600
Wintertaling		149	485	-	1.526	3.423	2.742	3.048	1.070	122	2		28.891	3.082	5.000
Wilde Eend	1.636	2.924	3.153	-	4.337	7.364	7.135	5.556	1.133	310	533	1.419	15.891	6.801	20.000
Pijlstaart				-	5	21	53	153	2				1.186	42	600
Tafeleend				-	2	107	40	34					13.579	94	3.500
Kuifeend			2	-		27	95	120			1	4	3.090	167	12.000
Meerkoet	14	17	24	-	21	160	261	130	29	13	3	9	2.266	389	17.500
Kievit	408	1.130	1.037	-	1.182	830	194	577	183	12	8	148	6.561	2.669	20.000
Bonte Strandloper		2		-					13				2.338	545	13.300
Totaal	2.702	5.317	5.948	-	9.371	19.331	14.377	15.290	4.315	1.736	2.396	3.336	70.333	15.915	

Tabel 1. Resultaten van de boottellingen van watervogels 2009/2010 langs de Zeeschelde voor enkele aandachtsoorten. Seizoensmaxima zijn vetjes weergegeven. Ter vergelijking wordt ook het maximum van vorig seizoen vermeld, evenals het absolute maximum sinds 1991. Aantallen die de 1 %-overschrijden zijn van internationaal belang. In de maand oktober 2009 waren er enkel tellingen tussen Antwerpen en de grens.

De Rupel

Sinds juli 1999 worden ook de watervogels langs de Rupel geteld op het traject van de monding tot de oude sluis van Wintam. Tot 2006 waren er op dit traject enkele duizenden watervogels te tellen, maar ook hier zijn de aantallen recent heel sterk gedaald. De aantallen van **Wilde Eend** verschillen hier niet zoveel van die van de **Wintertaling**. Deze laatste blijft hier voorlopig nog de meest talrijke soort en ook de enige met een typisch overwinteringspatroon. Daarnaast zijn er enkel nog **Krakeenden** en **Kieviten** in noemenswaardige aantallen. De grote groepen **Pijlstaarten**, **Tafeleenden**, **Kuifeenden** en zelfs **Meerkoeten** van weleer zijn niet meer te bespeuren.

Erika Van den Bergh
erika.vandenbergh@inbo.be

Jan Soors

Nico De Regge

Rupel	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Max 91/10	Max 08/09
Bergeend				-					9	3	13	15	204	38
Krakeend				-	10	141	27	27	2	23	22		510	78
Wintertaling		12	11	-	59	571	324	191	177	19			2.090	435
Wilde Eend	137	318	57	-	91	386	337	238	4	62	13	89	1.072	401
Pijlstaart				-		1	43	24					254	31
Tafeleend				-		2	4			1			1.320	6
Kuifeend				-		8	7				2		406	36
Meerkoet				-		16	15	9		1			360	17
Kievit	1	85	15	-	423	61	50		7			21	887	290
Bonte Strandloper				-		7		1					574	68
Totaal	156	543	92	-	594	1.230	867	500	217	116	63	143	5.532	835

Tabel 2. Resultaten van de boottellingen van watervogels tussen de Rupelmonding en de sluis van Wintam (telseizoen 2009/2010).

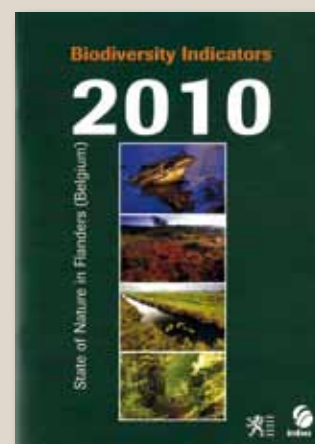
Nieuwe INBO-publicaties

Recent verschenen op het INBO twee publicaties die mogelijk interessant zijn voor de lezers van Vogelnieuws. De gegevens van het ABV- en BBV-project werden verwerkt in het rapport 'Biodiversity Indicators 2010, State of Nature in Flanders'. Naast de ornithologische data vind je in dit rapport een 20-tal andere indicatoren die je een beknopt overzicht geven van hoe het met de Vlaamse natuur gesteld is anno 2010.

Dat er ook nog steeds aandacht uitgaat naar de problematiek van akker- en weidevogelbescherming kan je lezen in het INBO-onderzoeksrapport 'Impact van PDPO II maatregelen op de biodiversiteit'.

Het eerste rapport is nu reeds beschikbaar op de website van het INBO, het tweede volgt weldra. Hou www.inbo.be in de gaten, want ter vervanging van de jaarlijkse monitoringrapporten zullen de trends van ABV- en BBV-soorten binnenkort ook daar gepubliceerd worden!

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Als toonaangevende wetenschappelijke instelling werkt het INBO in de eerste plaats voor de Vlaamse overheid, maar het levert ook informatie voor internationale rapporteringen en gaat in op vragen van lokale besturen. Daarnaast ondersteunt het INBO onder meer organisaties voor natuurbeheer, bosbouw, landbouw, jacht en visserij. Het INBO maakt deel uit van nationale en Europese onderzoeksnetwerken. Het maakt zijn bevindingen ook bekend bij het grote publiek.

Het INBO telt ongeveer 250 medewerkers, voornamelijk onderzoekers en technici. Naast de hoofdzetel in Brussel, heeft het INBO vestigingen in Geraardsbergen, Groenendaal en Linkebeek.

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25 - 1070 Brussel
tel 02 525 02 00
fax 02 525 03 00
info@inbo.be
www.inbo.be